

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Menno Tamminga](#) - 8 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#)

Kent u deze organisatie die lijdt aan obesitas? Een rupsje nooit genoeg dat nog 1.042 vacatures wil vervullen. 'Werken bij de Rijksoverheid is werken voor Nederland', jubelt de website [werkenvoornederland.nl](#). 'Of je nu wilt werken aan klimaat, gezondheid, veiligheid of digitalisering, of je talenten wilt inzetten in een specifiek vakgebied: de kans is groot dat jij hier je droombaan vindt.'

Deze droombanen zijn de afgelopen jaren echter een steeds zwaardere last voor Nederland geworden. Terwijl de Nederlandse economie vanaf 2018 met zo'n 12 procent is gegroeid, zijn de groeicijfers van het aantal voltijd banen bij de overheid soms het dubbele of meer.

Bij de rijksoverheid (inclusief defensie en Belastingdienst) steeg het aantal voltijd banen tussen 2018 en 2024 met maar liefst 30 procent, meldde statistiebureau CBS afgelopen week. In het gesubsidieerde onderwijs was de groei 15 procent, bij gemeenten 18 procent, in totaal groeide het aantal voltijd banen bij de overheid als geheel (rijk, gemeenten, provincies, onderwijs) met 16 procent.

Groeimarkt consultants

In dat groeicijfer zijn echter alleen werknemers in loondienst meegeteld. De werkelijke groei ligt, gezien de verslaving aan extern ingehuurde medewerkers en consultants, nog wel wat hoger. Ook hier een stijgende lijn sinds 2018, blijkt uit eerder dit jaar gepubliceerd onderzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De externe inhuur steeg van 10 procent van de personele uitgaven in 2018 naar 15 procent in 2023. Denk aan ict-specialisten, maar ook mensen die helpen bij de gasboringenschade-

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

afhandeling in Groningen en de dienst herstel kinderopvangtoeslagen.

De groei van overheidswerknemers is geen natuurwet. Tussen 2011 en 2018 daalde het aantal werknemers wél. Dat waren jaren van bezuinigingen. De eerste twee Rutte-kabinetten. De besparingen waren een reactie op de bankencrisis (2009/2009) en de daaropvolgende economische recessie. Maar na 2018 krijgen de personeelsmanagers onder de laatste twee Rutte-kabinetten en het kabinet-Schoof de vrije hand.

Tegelijkertijd stapelen de maatschappelijke problemen zich juist op. Problemen waarin de overheid een hoofdrol speelt. Woningnood. Stikstofcrisis. De nasleep van de schade van de Groningse boringenschade en van het toeslagenschandaal. Het overbelaste stroomnet.

Hoe kan het dat de overheid na 2018 steeds meer uitdijt én de maatschappelijke problemen een rem zetten op economische groei, het vestigingsklimaat verstieren en de cohesie in de samenleving ondermijnen?

Het antwoord komt van twee deskundigen uit de publieke sector zelf. Ruim een jaar geleden publiceerde *Het Financieele Dagblad* een sterk staaltje onderzoeksjournalistiek. Niet over fraude of bedrog, maar over de verbijsterende groei van het ambtenarenapparaat van de rijksoverheid.

Explosie van beleid

De krant constateert dat de groei niet zit in de uitvoeringsdiensten, zoals politie, UWV en Belastingdienst. De groei zit bij beleidsambtenaren, met als opvallende blikvanger de afdelingen communicatie en voorlichting.

Hoe kon dit gebeuren? Het *FD* citeert Roel Bekker, voormalig topambtenaar. Hij verwijst als verklaring naar de schaamte in Den Haag vanwege de gasboringenschade en het toeslagendebacle. 'Iedere claim werd daarna gehonoreerd, ook in termen van personeelsbudget. Je lost het maar op, ga maar over de budgetten heen, werd het devies.'

Hoogleraar Paul Frissen, decaan aan de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. 'Het is inherent aan de explosie van beleid, wet- en regelgeving die over Nederland heen is gerold. Het verlangen naar een maakbare samenleving was ooit een typisch links ideaal, maar wordt tegenwoordig Kamerbreed gedragen.'

Lekker betaald

Daar komt bij dat het werk goed wordt betaald en aantrekkelijk is, juist omdat het ingewikkelde thema's zijn. Nogmaals Frissen in het *FD*: 'De professional gedijt bij al die toegenomen complexiteit. Iedereen die op een feestje vertelt over zijn baan, vertelt graag hoe interessant en ingewikkeld het is. Niemand zegt: het is eigenlijk heel simpel. Dat maakt het Rijk populair op de arbeidsmarkt.'

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Het beeld dat oprijst uit de cijfers en deze verklaringen is zorgwekkend. De overheid is kennelijk een speeltuin en puzzelhoekje voor hoogopgeleide mannen en vrouwen geworden die met de beste wil van de wereld de complexiteit van maatschappelijke problemen te lijf gaan. En falen.

Op de politieke linkerflank ziet men de overheid als de beste en vanzelfsprekende partij om problemen op te lossen. Meer beleid, meer regels, meer uitzonderingen, meer complexiteit, meer ambtenaren meer geld. De ongemakkelijke waarheid is dat juist de overheid de bron is geworden van de problemen en de ogenschijnlijk onontwarbare knopen. De ongemakkelijke waarheid is ook dat de politieke rechterflank geen tegenwicht biedt aan het linkse maakbaarheidsmantra maar erin meegaat.

Nuchter richtsnoer

De burger betaalt de prijs, meerdere malen zelfs. De kosten (salaris, pensioenpremies, etc.) van het aangenomen extra personeel tussen 2018 en 2024 bedragen ruwweg ruim 1.000 euro per werkende Nederlander per jaar. De problemen zijn, zo is dagelijks duidelijk, helaas niet opgelost. Ook een kostenpost. Of soms zijn ze politiek gesproken wel 'opgelost', zoals de invoering van een huurplafond, maar veroorzaakt de oplossing maatschappelijke schade, namelijk minder aanbod van huurwoningen.

Van Willem Drees, de sobere sociaal-democratische premier in de na-oorlogse economische wederopbouwjaren, is de uitspraak 'Niet alles kan en vooral niet alles tegelijk'. Zo'n nuchter richtsnoer wordt node gemist.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in 2025**? Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Harrie Verbon](#) - 8 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#)

Geert Wilders heeft het kabinet-Schoof laten vallen op het asielbeleid. Misschien speelde ook wel mee dat minister Caspar Veldkamp nogal op eigen houtje het Israëlbeleid van het kabinet omgooide. Hij deed immers zonder zijn PVV-ambtsgenoten van te voren in te lichten het voorstel in de EU om te onderzoeken of Israël nog voldoet aan de voorwaarden voor samenwerking.

Deze toch wel plotselinge opzegging van vertrouwen door de PVV, i.c. Wilders, heeft de verwachting (en bij sommigen misschien de hoop) gewekt dat de PVV voor kiezers minder aantrekkelijk is geworden. Daarom zou het voor concurrerende politieke partijen interessant kunnen zijn om het electorale gat dat Wilders heeft laten vallen, op te gaan vullen. Overigens blijkt de verwachting dat Wilders kiezers minder aanspreekt volgens een peiling door *EenVandaag* nog niet erg gerealiseerd. Maar wat niet is, kan nog komen. Dus gaan we toch maar even uit van een 'gat van Wilders'.

Wie vullen het gat van Wilders op?

Welke partijen zouden het Wildersgat kunnen opvullen? Niet JA21, hoewel die partij met de inlijving van Ingrid Coenradie de PVV van een goede kandidaat heeft beroofd. JA21 was het altijd al eens met de programmapunten van de PVV, maar had geen Geert Wilders om die charismatisch uit te dragen.

De VVD wilde altijd al strengere toelating via migratiedeals met landen in de regio en minder rechten voor statushouders op basis van de Faberwetten.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Uiteraard heb ik het ook niet over PvdA/GL. Die partij wil namelijk indirect en impliciet Israël laten vernietigen door Hamas, Hezbollah en de revolutionaire garde van Iran. PvdA/GL wil immers een algeheel wapenembargo voor Israël, zodat het land zich niet meer kan verdedigen bij invallen van deze terroristische strijdgroepen. Voor zover dat voorstel van een wapenembargo enigszins op PVV-tactiek lijkt is dat vooral zo omdat het een prima voorbeeld is van niet rechts, maar links populisme.

D66 en het CDA dan? Ja die partijen die enigszins rechts van het midden staan, zouden garen kunnen spinnen bij het 'gat van Wilders'. Bij het CDA speelt echter ook nog dat ze de plek van de imploderende NSC kunnen overnemen. Daar zijn dan weer andere, laten we zeggen principiële, programmapunten voor nodig.

Dan blijft dus D66 over. Die partij hoeft alleen maar een klein beetje naar rechts op te schuiven, lijkt mij. Laten we eens gaan kijken of dat lukt voor twee duidelijke strijdpunten van Wilders: asiel en Israël.

Het is bekend dat Geert Wilders een asielstop wil. Dat verklaarde mede zijn grote verkiezingswinst in november 2023. Hij is namelijk niet de enige die een asielstop wil. Ik citeer uit een rapport van het SCP: 'Onder de Nederlandse bevolking bestaat brede weerstand tegen het opnemen van meer asielzoekers dan nu het geval is. Daarnaast moet bestaande opvang er voornamelijk zijn voor 'echte' vluchtelingen, stelt men. Naar schatting bijna 40% van de Nederlanders vindt dat de grens zelfs gesloten moet worden voor asielzoekers, ook al gaat dit in tegen internationale verdragen en wetten.'

En ja, inderdaad, D66 heeft oog voor deze duidelijke kiezersvoorkeuren van een groot aantal Nederlanders en wil nu [een strikt asielbeleid](#). Asielaanvragen moeten volgens D66 alleen aan de buitengrenzen van de EU worden afgehandeld. Dat voorkomt dat kansloze asielzoekers toch de EU en natuurlijk ook Nederland in kunnen komen. Alleen echte vluchtelingen komen zo het land in. Dan moet natuurlijk wel duidelijk zijn wanneer een asielzoeker een echte vluchteling is.

Beter Frontex dan UNHCR

D66 wil dat aan de UNHCR overlaten. De UNHCR is, zoals zoveel organisaties van de VN, niet politiek neutraal. Dat ondervond [Liberty Vittert Capito](#) die als vrijwilliger voor de Amerikaanse afdeling van de UNHCR te horen kreeg dat zij niet mocht opkomen voor Joodse studenten. In ieder geval is de UNHCR [links georiënteerd](#). Dat kan betekenen dat zij te genereuze criteria toepast voor asieltoekenning. Dan levert de beoordeling van asielaanvragen aan de buitengrenzen van de EU per saldo nog steeds geen beperking van de asielinstroom op.

Waarom dus wil D66 de asielprocedure niet door Frontex laten uitvoeren? Deze organisatie is opgericht om de buitengrenzen van de EU te bewaken, maar mag dat uiteindelijk - typisch voorbeeld van EU-inconsistentie - niet doen. Die bewaking is namelijk een bevoegdheid van de nationale overheden. Bovendien mag Frontex migranten die de EU - illegaal of niet - proberen binnen te komen helemaal niet tegenhouden. Die anomalie kan eindelijk eens gecorrigeerd worden. Alleen gebeurt dat

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

niet als het aan D66 zou liggen.

Tegen de Faberwetten

Bovendien ligt er ook nog de vraag waarom de partij in de Kamer tegen de Faberwetten stemde. Als je voor een strikt asielbeleid bent, waren die Faberwetten in ieder geval een mooi begin. Maar volgens D66 zijn die wetten onfatsoenlijk broddelwerk die de problemen erger maken. Toelichting ontbreekt. Wij kunnen daar tegenover zetten dat voor de plannen van D66 de medewerking van de EU nodig is. In de EU zijn er al plannen gemaakt om de asielprocedure te hervormen. Die plannen lijken erg op wat D66 voorstelt. Niet veel nieuws dus die voorstellen van D66. Wat er van de EU-plannen terechtkomt, moeten we afwachten.

Enfin, Israël dan. Een meerderheid van de Nederlanders vindt dat Nederland zich moet uitspreken voor een permanent staakt-het-vuren in Gaza. Wat er dan moet gebeuren, weet echter niemand. Het begint er steeds meer op te lijken dat veel Nederlanders de schuld bij Israël leggen. Zij vinden inmiddels ook dat Israël genocide op de bevolking van Gaza pleegt.

Geert Wilders echter, is een fervent aanhanger van Israël. Hij vindt dat niet Israël, maar Hamas aangepakt moet worden. Wat zegt de huidige leider van D66, Rob Jetten, over Israël en Hamas? Kiest hij de kant van Wilders of van de helft van de bevolking die Israël als boosdoener ziet. Hij zegt het volgende: 'Netanyahu, met zijn allesvernietigende oorlog in Gaza en de Westbank. (...) Het kabinet blijft muisstil, want van Wilders mag Israël geen strobreed in de weg worden gelegd. Minister-president Schoof zei zelfs dat er in Gaza voor hem "geen rode lijn" is! En dat vanuit Den Haag, dé stad van het Internationaal Recht. Als Nederland zijn we daarom leiderschap voor mensenrechten aan onze stand verplicht. (...) En leiderschap dat net als Macron durft te kiezen voor een tweestaten oplossing en dus ook de erkenning van een onafhankelijke, Palestijnse staat.'

Internationaal recht is opportuniste

Drie opmerkingen hierover. Ten eerste, internationaal recht is afhankelijk van de machtsverhoudingen in de wereld. Volgens dat internationale recht hebben Palestijnen recht op een eigen staat. Koerden echter, die in tegenstelling tot Palestijnen een etnisch onderscheiden groep van meer dan 30 miljoen mensen met een eigen taal vormen, krijgen dat recht niet van de internationale gemeenschap.

Ten tweede, in de zogeheten Oslo-akkoorden was een vorm van zelfbestuur voor de Palestijnse Autoriteit afgesproken, met een soort belofte dat dit later zou worden uitgewerkt. Aaron David Miller heeft daar vlak voor 7 oktober 2023 in [Foreign Policy](#) een interessant stuk over geschreven. Hij vermeldt daar dat een overeenkomst tussen Israël en Saoedi-Arabië waarschijnlijk ophanden was. Een deel van die overeenkomst zou inhouden dat Israël een substantieel deel van de Westoever aan de Palestijnse Autoriteit zou overdragen in ruil voor normalisering van de betrekkingen tussen Israël en Saoedi-Arabië. Maar toen kwam 7 oktober en dat was niet toevallig. Hamas wil niet dat andere Arabische landen overeenkomsten met Israël sluiten. Het enige doel van Hamas was en is Israël te

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

vernietigen.

Ten derde ontbreekt in de woorden van Rob Jetten juist dat woord: Hamas. Wat is, volgens Jetten, dan de rol van Hamas in een onafhankelijke Palestijnse staat? Mag Hamas raketinstallaties in dichtbevolkte woongebieden blijven plaatsen? Mogen de Hamasleiders hun eigen bevolking blijven terroriseren? Zo maar wat vragen, maar Jetten zwijgt daarover.

Sigrid Kaag (D66) over genocide

Zou Jetten dan ook vinden dat Israël genocide bedrijft op het volk van Gaza? Ook daar zwijgt hij over. Voormalig partijcoryfee Sigrid Kaag heeft daar echter wel een mening over. In een interview met *de Volkskrant* op 29 juni 2025 zei zij, toen haar gevraagd werd of er een genocide gaande was: 'Dat is niet aan mij om vast te stellen. Dat moet langs juridische weg lopen, via het Internationaal Gerechtshof. Maar ik vind het belangrijker wat we met eigen ogen zien. Gaza is veranderd in een dystopie. De levens van mensen zijn ofwel vernietigd, of het dagelijks leven wordt hun onmogelijk gemaakt. Dat is wat mij raakt. (...) Er moet druk komen op de strijdende partijen om tot een staakt-het-vuren te komen, de gegijzelden moeten vrij en er moet een duurzame, politieke oplossing komen.'

Ik ben geen fan van Kaag, maar dit zijn in ieder geval redelijk genuanceerde woorden. Ik hoop dat Jetten die woorden ook tot zich door laat dringen. Kaag geeft overigens verder ook niet aan hoe zo'n 'duurzame politieke oplossing' er dan uit zou moeten zien.

Conclusie: D66 moet nog iets rechtser worden

D66 gaat een heel klein beetje de goede kant op. Ze wil een strikter asielbeleid, hoewel ook weer niet al te streng. Zo mag van D66 het UNHCR de asielaanvragen aan de buitengrenzen beoordelen. Bovendien lijken haar voorstellen wel erg op de plannen van de EU. Wat nationaal mogelijk is bij het asielbeleid houdt D66 tegen: ze stemde in de Kamer tegen de Faberwetten. De houding van D66 ten opzichte van Israël mag ook wel wat genuanceerder. Als Jetten ook eens Hamas minstens als medeplichtige voor de Gaza-oorlog noemt. Dat zou al een hele verbetering zijn. Kortom, als D66 PVV-kiezers wil kapen, zal ze hier en daar nog wel meer naar rechts moeten opschuiven.

[Harrie Verbon](#) is emeritus-hoogleraar openbare financiën aan de Universiteit van Tilburg. Dit stuk verscheen vorige week op zijn [blog](#).

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in 2025**? Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Roelof Bouwman](#) - 8 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#)

Het is nu bijna onvoorstelbaar, maar in de jaren vijftig had de Partij van de Arbeid een leider die keer op keer benadrukte dat er te veel mensen in Nederland woonden. We hebben het over de legendarische Willem Drees (1886-1988), behalve PvdA-boegbeeld ook langjarig premier.

Eind 1949 was zelfs de grens van 10 miljoen inwoners gepasseerd. Dat kon zo niet langer, meende Drees. 'Krachtige bevordering der emigratie' was dan ook geboden. Hij liet het koningin Juliana herhaalde malen verkondigen in haar jaarlijkse troonrede.

Dat bleef niet zonder gevolgen. Een half miljoen Nederlanders vertrokken in de periode 1947-1957 naar elders. Vooral Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten waren in trek. Aan het emigratieprogramma, zo becijferde Pieter Lakeman in 1999, werd door de Nederlandse staat 540 miljoen gulden uitgegeven, voornamelijk aan reis- en verhuiskosten van de emigranten, maar ook aan propaganda. Dat is, rekening houdend met inflatie, ruim 3 miljard euro. Bevolkingspolitiek mocht kennelijk wat kosten.

Lange christelijke tenen

Het aanklaarten van het verschijnsel overbevolking was destijds niet zonder risico's. Nederland was in grote meerderheid een zeer gelovig en zeer kerkelijk land en grote, kinderrijke gezinnen werden gezien als een teken van Gods zegen. In het interbellum kregen rooms-katholieke echtparen gemiddeld 5,4 kinderen. Gereformeerden waren een goede tweede, met 4,9 kinderen per gezin. Dan

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

kwamen de hervormden (3,7 kinderen) en de onkerkelijken (3,0 kinderen). Met het problematiseren van bevolkingsgroei was het dus oppassen geblazen. Voor je het wist, stond je op lange christelijke tenen.

PvdA-premier Joop den Uyl had in de jaren zeventig het geluk dat de impact van godsdienstige opvattingen tanende was. Ook bleek uit een opiniepeiling van het NIPO dat 77 procent van de Nederlanders wilde dat de overbevolking zou worden beteugeld. En dus ging Den Uyl in 1973 - ons land telde inmiddels 13 miljoen inwoners - vol op het orgel.

'Op grond van de overbevolking in Nederland, die een groot probleem vormt voor de verbetering of zelfs het handhaven van de kwaliteit van het leefmilieu, dient de overheid een actieve bevolkingspolitiek te voeren,' zo schreef hij aan de Tweede Kamer. 'Daartoe stimuleert zij het nemen van maatregelen die een maatschappelijk verantwoorde gezinsplanning mogelijk maken.'

Onderdeel van de campagne was een reeks advertenties van de Stichting Ideële Reclame (SIRE). Daarin hield Paula van Schaveren, senator van regeringspartij D66, aanstaande ouders voor dat twee kinderen per gezin 'een grens' was. Althans, als we oog wilden hebben voor 'problemen als natuurvernietiging, milieuafbraak, uitputting van grondstoffen, enzovoort'. Een paar jaar eerder, in 1970, had een werkgroep van D66 zelfs al gespeeld met de gedachte van verplichte sterilisatie. In elk geval dienden kinderaftrek, kinderbijslag en kindertoeslagen te verdwijnen, vond de werkgroep. Zo'n 17 à 18 miljoen inwoners was 'het absolute maximum' voor ons land.

Ook op het punt van immigratie ging de regeringsploeg van Den Uyl op de rem staan. De centrumrechtse coalities die Nederland in de jaren zestig regeerden, waren zeer bedreven geweest in het - op verzoek van ondernemers - aantrekken van zogenoemde 'gastarbeiders', die werden ingezet om de lonen te drukken en verouderde industrieën nog een tijdje in leven te houden. Maar, zo verkondigde het kabinet-Den Uyl in 1974 in een nota, 'het dichtbevolkte Nederland' diende 'geen immigratieland' te worden en uitgangspunt moest zijn 'de stroom van vreemde arbeiders te beperken'.

Duidelijke taal, en hoewel van dat voornemen weinig terecht kwam, kon je het links niet kwalijk nemen dat ze het punt niet nadrukkelijk op de agenda zetten.

Verraad aan de linkse zaak

Inmiddels telt Nederland niet langer 10 miljoen inwoners, zoals ten tijde van Drees, of 13 miljoen, zoals ten tijde van Den Uyl, maar ruim 18 miljoen. Als de immigratielijn zich doorzet, zo analyseerde emeritus-hoogleraar demografie Jan Latten onlangs, is 25 miljoen inwoners aan het eind van de eeuw geen utopie. 'Tenzij publiek en politiek in Nederland doorzien dat zelfs "matige" groei alleen haalbaar is door steviger op de immigratierem te trappen dan velen nu nodig vinden.'

Je zou verwachten dat juist de linkse politieke partijen, die in het verleden godsdienstige gevoeligheden en de belangen van werkgevers trotseerden en tóch over overbevolking begonnen, ook

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

nu weer het voortouw nemen en de vraag stellen of we dat willen: 25 miljoen inwoners aan het eind van de eeuw.

Maar juist links is muisstil. Doodsbang voor de zelfkastijdende dominees van de asielindustrie, die met open grenzen boete doen voor hun koloniale erfzonden. Doodsbang - stiekem - ook voor ondernemers en hun hang naar het wereldwijd rondpompen van goedkope arbeid.

Wat een beschamende vertoning. En wat een verraad aan de linkse zaak.

***Wynia's Week** verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. De groei en bloei van Wynia's Week is te danken aan de donateurs. Doet u al mee? Doneren kan op verschillende manieren. Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!*

Door [Johannes Vervloed](#) - 8 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#)

Er is veel kritiek op de 900 pagina's tellende Big Beautiful Bill (BBB) van Donald Trump. Het verschil tussen arm en rijk zou erdoor toenemen, het begrotingstekort en de staatsschuld van de VS zouden tot ongekende hoogten rijzen en de dominante positie van de dollar en het internationale door de VS gedomineerde financiële (Bretton Woods) systeem zouden verloren gaan.

Wat in alle berekeningen die tot een dergelijke conclusie leiden niet is meegenomen is economische groei. De berekeningen gaan uit van een gelijkblijvende groei van ca. 2%, onvoldoende om de

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

oplopende financieringslast van de staatsschuld (rente en aflossing) te compenseren.

BBB zwengelt economie aan

De BBB behelst echter niet alleen meer uitgaven, maar ook bezuinigingen. Maar het allerbelangrijkste is het pakket van deregulering, een kleinere overheid en belastingverlagingen voor de private sector. Het pakket moet met behulp van de bekende 'supply-side-economics' van de Oostenrijkse School de economie aanzwengelen. Hetzelfde doen als Ronald Reagan indertijd deed en Milei (met de kettingzaag) in Argentinië momenteel doet, in beide gevallen met ongekend succes.

Als de economische groei groter is dan de financieringslast van de staatsschuld verdampt de laatste. Op de korte termijn neemt de schuld weliswaar toe, maar op de iets langere termijn neemt de schuld af.

Volgens het Congresbureau voor de Begroting (CBO) en het Committee for a Responsible Federal Budget (CRFB) zorgt de BBB voor een forse toename van het begrotingstekort en de staatsschuld. Het tekort zou volgens hun ramingen de komende tien jaar met minimaal 3.300 miljard dollar toenemen. Veel bepalingen zijn tijdelijk, waardoor het tekort zelfs kan oplopen tot 5.000 miljard dollar als ze permanent worden gemaakt.

De belangrijkste oorzaken:

- Permanente belastingverlagingen, vooral gunstig voor de rijkste Amerikanen, kosten ongeveer 4.500 miljard dollar.
- Er zijn wel bezuinigingen, maar die zijn relatief klein (ongeveer 1.500 miljard dollar).
- Er komen extra uitgaven bij, onder meer voor defensie en migratiebeleid.
- De rente op de staatsschuld stijgt, wat de kosten verder verhoogt.

De staatsschuld loopt volgens CBO en CRFB op tot naar schatting 125-129% van het bbp in 2034, tegenover 100% nu. De jaarlijkse tekorten stijgen richting 7 à 8% van het bbp. De Amerikaanse kredietwaardigheid is op basis van deze analyse al door Moody's verlaagd.

Economische groei

Het is een hard oordeel, dat door vele commentatoren, vooral uit Democratische hoek, wordt overgenomen. Er zijn echter ook positieve commentaren. Bijvoorbeeld van [Daniel Lacalle](#), bekende libertariër en aanhanger van de Oostenrijkse School.

Hij betoogt dat in de ramingen van CBO en CRFB geen rekening wordt gehouden met economische groei. Hij noemt de BBB een 'milestone', die ervoor gaat zorgen dat de VS met het beleid van de

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

nieuwe regering weer een leidende positie in de wereldeconomie tegemoet kan zien. Dat eindelijk economische logica weer wordt toegepast en dat afgerekend wordt met het utopistische, socialistische maakbaarheidsdenken. Dat de overheid niet de oplossing is, maar het probleem.

Ronald Reagan

Lacalle brengt de cynische grap van Ronald Reagan in herinnering, die tijdens een persconferentie op 12 augustus 1986 de beroemde woorden sprak: *The nine most terrifying words in the English language are 'I'm from the government and I'm here to help'*.

Deze uitspraak weerspiegelt Reagan's scepsis ten aanzien van overheidsbemoediging en zijn overtuiging dat overheidsinterventie vaak ineffectief of zelfs schadelijk kan zijn. Hij gebruikte deze zin om zijn lange tijd gekoesterde wantrouwen tegenover de te grote rol van de overheid in het leven van mensen samen te vatten.

Eerste aanzet

Lacalle betoogt verder dat hij het in principe eens is met de opmerking van Elon Musk dat de BBB slechts 1.500 miljard aan uitgaven bezuinigt en dat 3.000 miljard nodig is om het overheidstekort en de staatsschuld voldoende terug te dringen. Maar dat is volgens Lacalle in een democratisch bestel als dat van de VS met een Huis van Afgevaardigden en een Senaat, die allerlei belangen uit hun constituties vertegenwoordigen, niet mogelijk. Musk kan dergelijke harde ingrepen in zijn firma doen, maar in 'Washington' is dat niet haalbaar. Hoewel Musk dat wel denkt te kunnen, hij start daartoe zelfs een nieuwe politieke partij, the American Party.

De BBB is dus een compromis, een eerste aanzet en zal moeten worden opgevolgd door verdere bezuinigingen, mogelijk gemaakt door economische groei.

Creative destruction

Positieve commentaren komen ook uit het bedrijfsleven. Zo feliciteerde Jeff Bezos, oprichter van Amazon en eigenaar van *The Washington Post*, Trump publiekelijk met zijn 'buitengewone politieke comeback en duidelijke overwinning' en wenste hem succes bij het leiden en verenigen van het land. Bij zijn felicitatie speelde ongetwijfeld mee dat het aandeel van Amazon na de aanneming van de BBB op de beurs gestegen was, maar verklarend is vooral dat de BBB 'creative destruction' (CD) mogelijk maakt, waar Amazon hét voorbeeld van is.

CD betekent dat oude bedrijven, technologieën of bedrijfsmodellen worden vervangen door innovatievere en efficiëntere alternatieven. Denk aan vinylplaten die werden vervangen door cassettebandjes, cd's, mp3's en uiteindelijk door streamingdiensten als Spotify. Denk aan de overgang van filmcamera's naar digitale camera's en smartphones. Aan Uber die de traditionele taximarkt wereldwijd op z'n kop zette, enz., enz.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

De BBB geeft weer veel ruimte aan de markt, aan krachten die via CD innovatieve ideeën realiseren. Een omstandigheid die we in de EU niet (meer) kennen. Waar het bedrijfsleven vanwege regel- en belastingdruk geen ruimte krijgt en waar het grote bedrijfsleven met industriepolitiek kunstmatig in leven wordt gehouden en niet aan uitdagingen van nieuwkomers met CD wordt blootgesteld.

Dat de BBB het verschil tussen arm en rijk groter zou maken is niet juist. De BBB verandert niets aan het belastingsysteem zelf. Het systeem is erop gericht gemaakte winst in de firma te houden, opdat daarmee nieuwe investeringen kunnen worden bekostigd. Men betaalt pas vermogensaanwasbelasting wanneer aandelen worden verkocht. De meeste (top)managers doen dat om die reden dan ook niet. Het verklaart waarom bekende CEO's als Bezos, Musk en Tim Cook relatief weinig belasting betalen.

De belastingverlagingen uit de BBB zijn niet voor de rijken. Ze zijn voor het bedrijfsleven ter stimulering van investeringen en innovatie en daarmee van economische groei.

Beleid van Trump is gericht op de gewone man

Terwijl de politiek van de Democraten onder Biden gericht was op Wall Street (de grote financiële instellingen, investeringsbanken, beursgenoteerde bedrijven en professionele beleggers) is het beleid van Trump gericht op Main Street. Op de middenstander, de kleine ondernemer en op de werknemer, die door economische groei weer een (goed betaalde) baan krijgt en zich een eigen huis kan veroorloven.

Main Street verwijst letterlijk naar de belangrijkste winkelstraat of hoofdstraat van een dorp of kleine stad, waar vaak winkels, restaurants en lokale bedrijven te vinden zijn. Maar in de discussie tussen Wall Street en Main Street is het een metafoor voor de gewone burger in Amerika. De bezuinigingen uit de BBB treffen Main Street niet. Wel de illegaal in de VS verblijvende buitenlanders, die geen beroep meer kunnen doen op medische zorg (Medicaid).

Decentralisatie

De BBB dient in combinatie te worden gezien met de GENIUS-wet (voluit: 'Guiding and Establishing National Innovation for U.S. Stablecoins Act'). Deze wet is specifiek gericht op de regulering van stablecoins in de cryptomarkt. De wet is belangrijk omdat deze een regelgevingskader creëert voor stablecoins, wat de positie van de Amerikaanse dollar kan versterken. Stablecoins zijn cryptocurrencies, waarvan de waarde meestal gekoppeld is aan de Amerikaanse dollar.

Stablecoins worden vaak gedekt door Amerikaanse staatsobligaties, wat de vraag naar deze obligaties kan verhogen en daarmee de herfinanciering van de staatsschuld vergemakkelijkt.

De achterliggende gedachte hier is decentralisatie: niet de Centrale Bank (de FED in de VS) moet een dominante rol vervullen in het financiële systeem, maar de private banken. Die moeten er in onderlinge concurrentie voor zorgen dat de rente omlaag gaat en blijft, wat een stimulans is voor

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

investeringen en daarmee voor economische groei.

Ook het buitenlands beleid van Trump staat in het teken van economische groei. Het heeft allereerst uiteraard een geopolitieke dimensie (*realpolitik* om precies te zijn), maar het beoogt ook buitenlandse investeringen naar de VS te halen c.q. Amerikaanse firma's weer in eigen land te laten produceren (relocatie in plaats van de jarenlange delocatie van het bedrijfsleven). De tarievenoorlog, die Trump begon, heeft vooral als doel [om dit te bewerkstelligen](#). Het buitenlandse beleid en het binnenlandse beleid zijn nauw op elkaar afgestemd.

Maximale ontplooiing van het individu

Het beleid van Trump is met de BBB, de GENIUS-wet, zijn buitenlands beleid en allerlei maatregelen om de overheid efficiënter en kleiner te maken (waaronder DOGE: Department of Government Efficiency), gericht op ruimte geven aan de markt en daarmee economische groei en welvaart te creëren. Het is een rigoreuze ommekeer van de verhouding tussen overheid en bedrijfsleven in het bijzonder en tussen overheid en burger in het algemeen.

De VS keert terug naar z'n wortels, naar de libertaire spirit van de Founding Fathers, waarbij het individu centraal staat en de ruimte krijgt om zich maximaal te ontplooien. Het moet krachten in de samenleving losmaken, die door beknellende regelgeving jarenlang werden onderdrukt. Het moet 'creative destruction' stimuleren. Het is een terugkeer naar de oorsprong van de VS, het land van de onbegrensde mogelijkheden, de *American Dream*.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in 2025**? Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Paul Frentrop](#) - 8 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#) - [Democratie](#) - [Parlement](#) - [Verkiezingen](#)

Ik denk wel eens: nog tien, vijftien jaar, dan halen de mensen GroenLinks en D66 door mekaar als de twee verdwenen partijen waar je in de vorige eeuw nog wel eens op stemde.

Dat zeg ik niet, dat schreef Jan Blokker, destijds befaamd, in *de Volkskrant* van 18 maart 2006. Blokker en de hele Volkskrant waren van de PvdA en hadden het niet op GroenLinks.

Tussen verdriet en verongelijkheid

Blokker beschreef in hetzelfde stukje twee net afgetreden Amsterdamse wethouders als: 'Die waren geen van beiden erg competent, en allebei van GroenLinks. Dat zag je meteen aan ze. Ze hadden allebei de uitstraling van iets dat het midden houdt tussen verdriet en verongelijkheid. Verdriet om het vele sociale, politieke, etnische en ecologische onrecht in de wereld. En verongelijkheid over mensen die dat niet meevoelen.'

Blokker had ook een mening over de toenmalige Tweede Kamer-fractieleider, Femke Halsema: 'Ze is honderd procent GroenLinks, een lichte neiging tot wenen om maatschappelijke bloemen in de knop gebroken [...] een vrouw die principieel in van die typische goedgesitueerde tweedehands mevrouwenwinkels haar kleren koopt, omdat ze voor geen goud in de P.C. Hoofstraat wil worden gezien.'

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Dat was bijna twintig jaar geleden. Toen was Nederland uitgekeken op 'paars', de combinatie van VVD en PvdA in de regering. Nu fuseren GroenLinks en PvdA omdat Mark Rutte niet én de PvdA én GroenLinks in één kabinet wilde hebben. Alleen als één partij mogen ze meeregeren. Dus gaan ze samen, hoewel ze elkaar niet mogen.

We moeten nog even wachten hoe dat afloopt. Voorlopig is de Tweede Kamer met vakantie. Op 1 september begint men weer, maar slechts eventjes. De maand oktober zijn de dames en heren vrij. Als dan de verkiezingen achter de rug zijn, gaan de her- en gekozen leden anderhalve maand aan de slag tot de kerstvakantie. Kamerleden werken in de tweede helft van 2025 dus maximaal twee en een halve maand, een tijdspanne die vooral in het teken zal staan van kabinetsformatie.

Nevenfunctie

Het is misschien aardig om in herinnering te brengen, hoe dat zo gekomen is. Want zoals de dichter P.C. Hooft schreef: 'Vaak zorgt voor zich zelve, die schijnt voor anderen te zorgen.'

Toen in Nederland de democratie werd ingevoerd, zag de wet het Tweede Kamerlidmaatschap als een nevenfunctie voor vooraanstaande burgers. Men vond salaris voor de leden onnodig én onwenselijk. Dat zou immers een belemmering voor hun onafhankelijkheid zijn. De grondwet van 1815 bepaalde dan ook dat Kamerleden alleen reis- en verblijfskosten naar en in Den Haag konden declareren.

Beroep

Honderd jaar ging dat goed. Maar de opkomende socialisten konden en wilden zich niet zonder betaling inzetten voor het algemeen belang. Dit leidde tot tumult toen op 16 november 1916 werd gedebatteerd over de nieuwe grondwet. Die herinneren wij ons vooral vanwege de 'Pacificatie' (invoering van het algemeen kiesrecht voor mannen en het einde van de schoolstrijd). Maar een kamerlid voor de Vrije Liberalen, de rijke reder Boudewijn Nierstrasz, maakte bezwaar tegen een ander deel van de grondwetswijziging: een vaste 'schadeloosstelling' voor Kamerleden. 'Mijnheer de Voorzitter! Staatsman is in mijn oog geen beroep, maar een belangeloze roeping tot het verrichten van zwaren ernstigen arbeid, niet voor zich zelf, maar voor allen.'

Dat leidde tot verwensingen van Pieter Jelles Troelstra en andere socialisten. Terwijl in de landen om ons heen de Eerste Wereldoorlog werd uitgevochten, viel in de Tweede Kamer de term 'jij schurk' en kwam het bijna tot een handgemeen. De handelingen vertellen: 'De Minister en zeer vele leden omringen den heer Nierstrasz en er ontstaat hevige opgewondenheid in de Kamer. Na door voortdurend hameren tevergeefs getracht te hebben de orde te herstellen, schorst de Voorzitter voor eenigen tijd de vergadering.'

Uiteindelijk zouden Kamerleden volgens de grondwet van 1917 naast hun onkosten een vast bedrag van 3.000 gulden per jaar ontvangen. Daarmee was het Kamerlidmaatschap een beroep geworden.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Van beroep naar ambtenaar

Een getal dat in de grondwet staat is lastig te verhogen. Dus verdween in 1956 het bedrag van de beloning uit de grondwet. De hoogte van het inkomen zou voortaan door de Kamer zelf bij gewone wet worden geregeld en in 1968 gaf men zichzelf een enorme loonsverhoging. Het jaar daarop kwam daar een pensioen- en wachtgeldregeling bij via de 'Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers'. Maar het blijft pijnlijk om publiekelijk over het eigen inkomen te praten. In 1990 vond men de oplossing. Toen werd de vergoeding voor Kamerleden als een salarisschaal opgenomen in de 'Wet bezoldiging rijksambtenaren'.

In de tussentijd kwam in de donkerste krochten van de regelgeving ook nog budget beschikbaar voor Kamerleden om eigen personeel in dienst nemen. In dat broeinest kwam 'de fractiemedewerker' ter wereld, een functie die goed van de tongriem gesneden jongens en meisjes direct van de schoolbanken de politiek in lepelt, zonder dat ze enige ervaring hebben met de maatschappelijke realiteit.

In een eeuw tijd is zo het Tweede Kamerlidmaatschap veranderd van een nevenfunctie in een beroep met arbeidsvoorwaarden als van een ambtenaar. Dat veranderde ook de omgangsvormen. 'Het spel van volksvertegenwoordiging, verkiezingen en parlementair debat werd nog tot na 1870 met een aanzienlijke mate van ernst, wellevendheid en waardigheid gespeeld. [...] De volksvertegenwoordigers stamden voor het overgrote deel uit een bepaalde elite, die op rijkdom, geboorte of intellect gebaseerd kon zijn. Ze brachten van huis goede manieren mee. Ze waren gewoon zich behoorlijk en zelfs vormelijk te gedragen.'

Dit schreef de cultuurpessimistische historicus Johan Huizinga in zijn boek *Geschonden Wereld*. Volgens hem heeft democratie een zeker niveau van beschaving ook nodig: 'Democratie wordt in zekere zin juist mogelijk door de toevoeging van een aristocratisch element, omdat ze zonder dat steeds gevaar loopt te stranden op de onbeschaafdheid van de massa's.'

Zelfs de 25 jaar jongere socialistische denker Jacques de Kadt, die niets van de in zijn ogen bekakte Huizinga moest hebben, kon daarin meegaan, maar hij vestigde zijn hoop op een nieuwe elite die zou oprijzen uit de arbeidersklasse. Democratie bood de daartoe benodigde vrijheid en was volgens De Kadt dan ook bij uitstek geschikt om 'de besten op de belangrijkste plaatsen in de maatschappij te brengen''.

De kwaliteit van kandidaten die begonnen als fractiemedewerkers

Nu, tachtig jaar later, zullen weinig mensen dat vertrouwen van De Kadt nog delen. We kunnen alleen stemmen op de mensen die op de kieslijsten staan die op dit moment weer worden vastgesteld door organisaties die onze grondwet niet heeft voorzien: politieke partijen. Die slagen er niet in om mensen te rekruteren die kunnen bogen op een eigenstandige persoonlijkheid en maatschappelijke prestaties.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Laat ik twee voorbeelden geven van mensen die zeker op een lijst zullen komen. Ten eerste Kati Piri. Na 6 jaar middelbare school en 9 jaar universitaire studie, werd ze medewerker van de PvdA-fractie in het Europees Parlement. Daarna werd ze in 2014 lid van dat Europese Parlement. In 2021 kwam ze in de Tweede Kamer nadat het partijbestuur haar op de lijst had gezet en 6.330 mensen op haar hadden gestemd. Is dit hoe democratie 'de besten op de belangrijkste plaatsen in de maatschappij' brengt?

Of neem Rob Jetten. Na een studie bestuurskunde werkte die even bij ProRail maar hij verruilde die functie al gauw voor die van medewerker van de D66-fractie in de Eerste Kamer. Daarnaast was hij voorzitter van de jongerenbeweging van die partij en gemeenteraadslid in Nijmegen. In 2017 kwam hij op de lijst voor de Tweede Kamer waar hij sindsdien inzit met een tussenpoze als minister zonder portefeuille in het kabinet Rutte IV. Zien we hier de democratie 'de besten op de belangrijkste plaatsen brengen?'

Democratisch falen blijft niet onopgemerkt. Ieder bestuur heeft legitimiteit nodig om uitoefening van de macht soepel te laten verlopen, zonder al teveel dwang in te hoeven zetten. Politieke legitimiteit hangt vooral af van de kwaliteit die de subjecten aan politici toeschrijven. Bij hoge legitimiteit voegen mensen zich vrijwillig naar de regels. Maar als mensen zien dat de kwaliteit van bestuurders daalt, verandert hun gedrag. Populisme is geen opwelling, maar een reactie op het dalend allooi van politici.

Wat te doen? We kunnen niet terug naar de tijd die Huizinga beschreef en evenmin kunnen we ons nog vastklampen aan het optimisme van De Kadt. We moeten leven met het feit dat politiek een ambtelijk beroep is geworden en dat politieke partijen niet in staat zijn de beste mensen voor dat beroep te vinden.

Benoem mensen via loting

Als een systeem niet de beste kandidaten selecteert, is het verstandig om - net als bij een jury in de Verenigde Staten - mensen te benoemen via loting in plaats van via verkiezingen. Maar dat zullen politici zelf nooit voorstellen. Dus mogen we eind oktober opnieuw stemmen. Op dat 'feest van de democratie' zal het aanbod opnieuw bestaan uit een voorgeselecteerde groep mensen wier ambities indrukwekkender zijn dan hun cv dat opvallend vaak begint met een baantje als fractiemedewerker in dienst van het partijbelang.

Slechts een andere uitspraak van de dichter kan ons enige troost bieden. 'Eigen baat zoeken staat vrij, wanneer ze met het gemeene best gemengd is', schreef P.C. Hooft die na een eeuw van politieke bemoeienis met het onderwijs nog slechts als straatnaam wordt herinnerd.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in 2025**? Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Eva Munnik](#) - 8 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#) - [Democratie](#) - [Parlement](#) - [Verkiezingen](#) - [Coronavirus](#)

'Laten we varen op de deskundigheid', zei premier Rutte in 2020 over het coronavirus. Vijf jaar later blikt journalist Eva Munnik in een reeks interviews kritisch terug op de crisis in Nederland. Met deskundigen, maar niet de deskundigen die we toen steeds in talkshows zagen. Dit keer arts Jona Walk: 'Een soort oorlogsmentaliteit kwam op tijdens corona, zo van: "Het is crisis en wij zijn soldaten. Wij staan in het front en samen strijden wij tegen het virus." Op een gegeven moment werd dat dus ook strijden tegen mensen, tegen de "wappies".'

Vanwege haar kritische houding tegenover het coronabeleid kreeg arts Jona Walk de afgelopen jaren veel over zich heen. Toch blijft ze zich uitspreken. We bestellen gemberthee in het café in Nijmegen waar we hebben afgesproken, terwijl Walk uitlegt wat haar motiveert: haar overtuiging dat je de overheid niet te veel macht moet geven.

'De overheid moet je juist inperken. Vroeger was dat trouwens een normale linkse gedachte. Tegenwoordig snap je dat misschien pas als je je weleens bedreigd hebt gevoeld door de overheid. Of als je je in ieder geval kunt voorstellen dat een kwaadaardige overheid mogelijk is.'

Waarom zien sommige mensen wel in dat je waakzaam moet zijn op de macht die de overheid pakt, en anderen niet?

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

'Goede vraag. Waarom zijn sommigen zich ervan bewust hoe kwetsbaar je kunt zijn als je heel veel macht geeft aan een instituut of de overheid? Jullie als journalisten zouden dat bewustzijn eigenlijk moeten hebben, al zag ik het niet vaak in coronatijd.'

Journalisten horen de macht te controleren, maar ik zie soms toch blindelings vertrouwen in overheid en instanties, ook bij collega's. Misschien heeft het te maken met je achtergrond? Ik kom uit een arbeidersmilieu en die zien de macht - de overheid - niet per se als medestander.

'Ik ben opgegroeid in de Verenigde Staten, waar iedereen de overheid wantrouwt. Misschien is het wel zo dat wanneer je al generaties lang macht in je familie hebt, je die waakzaamheid op een overmachtige overheid een beetje verliest? Academici die borrelen met andere academici, sporten met academici en wier kinderen naar school gaan met kinderen uit hoogopgeleide gezinnen. Die weten dat ze veilig zijn, ze hebben niks te vrezen. Die hebben er nooit over nagedacht dat het misschien wel belangrijk is om een vorm van privacy te hebben. Omdat er misschien een dag komt dat de overheid je probeert te censureren of dat zelfs de ME met knuppels op je afkomt omdat je demonstreert.'

Misschien zijn sommigen niet kritisch juist omdat ze de eerste generatie 'macht' zijn. Uit angst hun vergaarde beetje macht en status te verliezen?

'Dat kan. Conformisme is ook de reden dat het in de medische en wetenschappelijke wereld zo lastig is om echt kritisch te zijn.'

Jij werkte in een ziekenhuis toen corona in Nederland om zich heen begon te grijpen, hoe was dat?

'Mijn ziekenhuis werd overspoeld met patiënten en we renden ons de benen uit het lijf. In de avonduren was ik - net als de andere artsen - vooral heel erg bezig met alle literatuur lezen. Wat is deze ziekte? Hoe moeten we het behandelen? De overheid nam maatregelen en ik snapte dat in het begin wel. Ik was dagelijks in een ziekenhuis, dus ik zag het probleem: we hadden te veel patiënten voor het aantal bedden.'

De aanpak van de overheid kwam logisch over op jou?

'Nou, het idee van lockdowns was nieuw. "Dit doen ze in China en ze zeggen dat het heel goed werkt", was het verhaal. Maar wetenschappelijke data die onderbouwen dat een lockdown een goed idee is bij een virusuitbraak waren er niet. Lockdowns stonden in geen enkel plan.

'Van oudsher heb je natuurlijk wel quarantaine: het afzonderen van mensen die potentieel geïnfecteerd zijn. Maar een lockdown is eigenlijk het omgekeerde: gezonde mensen afzonderen om te zorgen dat ze niet geïnfecteerd raken. Het is vooral iets uit films volgens mij, waarbij ik wel moet zeggen dat epidemiologie niet mijn vakgebied is.

'Op zichzelf kon en kan ik me vinden in het concept van *flatten the curve* (het aantal besmettingen

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

uitsmeren over meer tijd zodat er minder patiënten tegelijkertijd zijn, red.), maar het virus tegenhouden is heel moeilijk als je al besmettelijk bent voor je klachten hebt, dan is het praktisch niet te stoppen. Eigenlijk had ik vanaf de eerste week al het gevoel: nu moet ik opletten.'

Waarop letten?

'Ik wist: al deze dingen die nu worden gedaan, maken de overheid sterker en de burgers zwakker. En ik kende dat uit Amerika, bijvoorbeeld in de tijd na 9/11, de aanslagen op de Twin Towers, dat je als overheid een crisis gebruikt om extra macht te grijpen.

'Ik dacht: als je niet meer naar buiten mag en elkaar niet mag opzoeken, dat zijn situaties waarin burgers ontzettend kwetsbaar zijn voor de overheid. Waarop de overheid zegt: "Maar het is nodig, want het is crisis en we moeten jullie beschermen." Ik zeg niet dat alle overheden onbetrouwbaar zijn, maar ik dacht wel: oppassen.'

Wanneer sloeg het 'oppassen' bij jou om in 'foute boel'?

'Rond juni 2020. De druk op de zorg nam geleidelijk af en ik verwachtte dat nu het gesprek zou komen over hoe we de zorg konden versterken, want corona zou blijven. Maar toen ging dat gesprek ineens helemaal anders. Dat ging over nieuwe maatregelen in het najaar "tot het vaccin er is, want dan zijn we van corona af". Terwijl dat nooit een logische aanname was.

'Ik heb zelf jaren onderzoek gedaan naar vaccins, ik weet wat ze wel kunnen en wat niet. Alle wetenschappelijke kennis die we op dat moment hadden, suggereerde dat het nooit mogelijk zou zijn om het coronavirus weg te vaccineren.'

Dus het verbaasde jou dat het over meer maatregelen ging en niet over de zorg?

'Ja, want de zorg in Nederland is stuk. We hebben een zorgsysteem dat qua bedden en personeel geijkt is op de laagste bezetting in plaats van de hoogste. We hebben niet genoeg verpleegkundigen om patiënten te verzorgen. In handen aan het bed wordt al heel lang niet meer geïnvesteerd en we missen volledig een visie op waar het heen moet. Maar daar ging het niet over in coronatijd, het ging alleen maar over maatregelen.'

Er kwamen in de jaren daarna een tweede en een derde lockdown, zelfs nog een avondklok en een coronatoegangsbewijs.

'De overheid vroeg zich na de eerste maanden van de coronacrisis eigenlijk niet meer af of de genomen maatregelen wel de beste aanpak waren. Sowieso was er geen gesprek mogelijk over de proportionaliteit van de maatregelen. Als je maar één geval van corona kon voorkomen, dan was het een goede maatregel. Het draaide alleen maar om corona en de schade van de maatregelen leek er niet toe te doen.

'Allemaal op basis van modellen die helemaal geen correcte voorspelling waren. Mensen denken dat

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

een model de waarheid is, maar het is puur een voorspelling, volledig afhankelijk van de aannames die je er instopt.'

Ondertussen werd discussie niet toegejuicht. En als je niet meedeed was je asociaal.

'Heel veel mensen zijn ervan overtuigd geraakt dat het asociaal was om bijvoorbeeld niet tegen corona te vaccineren. Daarom vonden ze het coronatoegangsbewijs (CTB) ook gerechtvaardigd. Maar de invoering daarvan was niet eens legaal. In de eigen onderliggende wetgeving - de Wet publieke gezondheid - staat dat toegangsregels gebaseerd op vaccinatie alleen gesteld mogen worden als kan worden vastgesteld dat bij een gevaccineerde een vergelijkbare kans op overdracht van het virus bestaat als bij iemand na een negatieve testuitslag. En dat was evident niet zo.'

Toenmalig minister Hugo de Jonge had eerder zelfs voor de camera gezegd dat er geen vaccinatiepas zou komen als bleek dat een gevaccineerde toch nog corona kon overdragen. Dat was zo, bleek later. En toch voerden ze toen het CTB in. Niet echt een betrouwbare overheid.

'En ze voerden het in op een moment, eind september 2021, toen ze konden weten dat er geen belangrijke bescherming tegen virusoverdracht was. Als er al bescherming tegen transmissie is, dan neemt het in de maanden na vaccinatie rap af. En de meeste Nederlanders waren toen al zes maanden of langer geleden gevaccineerd.'

Maar het was een 'pandemie van ongevaccineerden' zei De Jonge. Als zij vooral de druk op de zorg gaven - omdat ze zieker werden van corona - is dat dan geen legitiem argument om ze anders te behandelen?

'Toen Hugo de Jonge op camera zei dat tachtig procent van de opnames in de ziekenhuizen ongevaccineerden waren, heb ik me uitgesproken. Want dat was op dat moment helemaal niet zo. Samen met collega-arts Bert Mulder heb ik naar buiten gebracht dat in ons ziekenhuis - op datzelfde moment dat De Jonge tachtig procent zei - ongeveer een derde van de coronapatiënten ongevaccineerd was, en de meesten wel gevaccineerd waren. Andere ziekenhuizen kwamen toen naar buiten met ongeveer dezelfde cijfers.'

Dus dat zwartmaken van mensen die geen coronavaccin namen, als zijnde verantwoordelijk voor de druk op de zorg, dat was niet terecht?

'Nee.'

Wat heeft het voor het vertrouwen in vaccins gedaan, die communicatie van de overheid destijds - met De Jonge voorop - over coronavaccins?

'Ik denk dat het de vertrouwensband van veel mensen met de overheid ernstig heeft aangetast. De vaccinatiegraad voor alle vaccins daalt. Data over de motivatie om niet (meer) te vaccineren zijn er niet, maar je hoort wel vaak: "Ze hebben gelogen over coronavaccins."

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

'Weet je: niets geeft zo'n aversie tegen vaccins als iemand die je probeert te dwingen. En dan het feit dat er gewoon evident onware dingen gezegd zijn over coronavaccins, maakt dat sommige mensen denken: dan vertrouw ik de rest ook niet meer.'

Kwam het ook doordat mensen er in coronatijd achter kwamen dat de overheid - en instanties en artsen - het ook niet precies weten?

'Daar zeg je iets heel moois. Het is inderdaad best wel opvallend dat de meeste mensen die het hardst en stelligst dingen riepen over coronavaccins in die periode - niet alleen leken, maar ook huisartsen en zelfs epidemiologen - niet echt vaccindeskundig waren.

'Ze waren geen experts in die hele complexe aspecten aan coronavaccins, en waarom het bijvoorbeeld zo moeilijk is om voor een lokaal luchtwegvirus steriele immuniteit te genereren. Toch waren ze er helemaal van overtuigd - op basis van vrij oppervlakkige kennis - dat de vaccins zeker weten veilig en effectief waren. Die ontorechte stelligheid heeft veel vertrouwen stukgemaakt.'

Wat in mijn ervaring ook het vertrouwen niet verbeterde, was dat je voor wappie werd uitgescholden als je iets afwijkends vond.

'Zelfs rustige, correcte tegenspraak werd niet getolereerd. Kritische mensen werden publiekelijk kapotgemaakt, op sociale media vernederd. En dat heeft twee effecten. Ten eerste versterkt het de menigte in het geloof dat het samen strijden tegen "wappies" goed is. Ten tweede maakt het toekomstige tegenspraak nog minder waarschijnlijk. Kritische mensen durven niet meer te spreken, want ze hebben gezien dat je dan voor gek wordt versleten. Door je overheid, maar ook vrienden en collega's.'

Ik weet nog dat een collega van mij van een nieuwsredactie in CTB-tijd een berichtje stuurde: 'Dankzij de gevaccineerden is de samenleving gedeeltelijk weer open. Die betalen daar een prijs voor (ze hebben zich laten vaccineren), waar iedereen (ook jij) van profiteert.'

'Hij vond het dus terecht dat hij iets terug kreeg voor vaccineren, een beloning.'

Fascinerend vond ik die gedachtegang. Ook alsof je alleen maar op die manier iets bijdroeg in pandemietijd. Al ging je elke dag feesten, zoende je iedereen, ging je naar buiten met klachten, dan nog hoorde jij bij de *good guys* en had je het verdiend om wel overal in te mogen, als je een vaccin had genomen.

'Eind 2021 ging ik naar een groot artsencongres. Ik was uitgenodigd om te spreken over vaccins. Dat is de enige keer dat ik me ergens voor heb laten testen, om erin te mogen. 's Avonds was er een feest en iedereen was waarschijnlijk gevaccineerd, behalve ik. Dit was meer dan een halfjaar nadat zorgpersoneel gevaccineerd was, dus uit wetenschappelijk onderzoek weten we dat de bescherming tegen transmissie er niet meer was. Maar in coronatijd was er dus toch een groot feest waar honderden artsen op elkaar stonden te borrelen. Ik dacht: wat een hypocrisie.'

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Ik weet nog dat ik tijdens het CTB eten afhaalde in een restaurant, ik mocht als ongevaccineerde niet aan een tafeltje zitten. En dan kwamen er hoestende mensen binnen om uit eten te gaan, die elkaar uitgebreid zoenden 'want we zijn toch gevaccineerd'. Stond ik daar: zonder symptomen en al anderhalf jaar geen hand geschud, maar ik was zogenaamd het gevaar.

'Volstrekt onlogisch, om ongevaccineerden als asocialen te bestempelen. Maar ik denk dat mensen het irritant vinden als jij iets anders durft te doen dan zij, die er wel in mee zijn gegaan. Het is heel verontrustend hoe makkelijk de menigte tegen de minderheid te keren was in dit land.'

Jij hebt het manifest 'Onverdeeld Open' bedacht, waardoor het coronatoegangsbewijs na vijf maanden werd afgeschaft.

'Ik zat bij de Vierde Golf (een politieke vereniging, aanvankelijk opgericht door mensen die kritisch waren op de ondemocratische corona-aanpak, red.) en wist dat er meer mensen in Nederland waren die het CTB niet oké vonden, mensen die we niet hoorden. En ik wilde dat die mensen een manier kregen om zich zichtbaar te maken op een enigszins veilige manier. Want we hadden het er net over hoe je zowat onthoofd werd in het publieke debat als je iets zei wat afwijkend was.

'Ik wilde een soort verklaring schrijven die heel duidelijk was en rustig uitlegde waarom het wetenschappelijk onzin was om ongevaccineerden uit te sluiten. Waarom het immoreel was en waarom het ongrondwettelijk was.

'We deelden het vervolgens op social media. En oud-minister Mona Keijzer, die ontslagen was vanwege haar openlijke kritiek op het CTB, kondigde het aan op televisie bij *Vandaag Inside*. Precies wat ik wilde, gebeurde. Die hele groep in de samenleving die er al was, die niet durfde te spreken, liet nu merken ons te steunen. En het CTB werd eindelijk afgeschaft.'

Voor een eventuele volgende keer, hoe hadden we deze pandemie wel moeten aanpakken, denk jij?

'Iets van *flatten the curve* was in het begin volgens mij goed te verdedigen. Maar wat je vervolgens had moeten doen, is niet in een tunnelvisie raken. En dat betekent dat je tegenspraak uit moet uitnodigen, maar het omgekeerde gebeurde.

'Verder waren de deskundigen die betrokken werden bij beleid, het OMT, een heel smalle groep en die werd steeds smaller. Op een gegeven moment was er een handjevol televisie-virologen, je zag steeds dezelfde.

'Wat ook anders moet, is transparantie, want er is ontzettend veel gelogen tegen de Nederlandse bevolking, en gebluft.

'En vanaf juni 2020, toen die eerste piek voorbij was, hadden we moeten stoppen met maatregelen, want we hadden toen al kunnen weten dat die enorme schade met zich meebrachten.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

'In plaats daarvan hadden we - denk ik - veel beter de mensen kunnen beschermen die het wilden en kunnen investeren in de zorg, in handen aan het bed. De overheid had moeten zeggen: "Dit virus kunnen we niet helemaal stoppen. We gaan zorgen dat je de beste zorg krijgt en dit is wat je kunt doen om jezelf te beschermen."

'Als maatregelen al werkten dan waren ze het meest effectief in het begin van de coronacrisis omdat mensen toen zelf het meest gemotiveerd waren. Vrijwilligheid werkt.'

De volgende keer in deze interviewserie — met deskundigen die we in coronatijd níet steeds in de talkshows zagen — hoogleraar klinische psychologie Claudi Bockting. 'Ik denk dat we te makkelijk onze kinderen en jongeren hebben opgeofferd.'

Jona Walk is arts in opleiding tot internist-intensivist. Zij promoveerde in 2021 aan de Radboud Universiteit op immunologie en malariavaccin-ontwikkeling. Tijdens de coronapandemie schreef zij artikelen over de noodzaak van eerlijke communicatie over coronavaccins en zette zij zich als activist in tegen het coronatoegangsbewijs. Zij is mede-oprichter van De Vierde Golf, en maakt podcasts voor De Nieuwe Wereld over onderwerpen op de grens van zorg, wetenschap en maatschappij.

Eva Munnik is journalist. Ze werkt als freelance-verslaggever en (eind)redacteur bij televisieprogramma's en schrijft voor magazines. Ook maakte ze een podcast - Eva Belt Aan - en schreef zij zeven boeken.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in 2025**? Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Lucas Bergkamp](#) - 5 juli 2025

Gepaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#) - [Democratie](#) - [Parlement](#) - [Verkiezingen](#) - [Coronavirus](#) - [Activisme](#) - [Klimaat](#) - [Milieu](#)

Uit documenten die dankzij een beroep op de Wet open overheid (Woo) zijn vrijgekomen, blijkt dat klimaatactiegroep Extinction Rebellion (XR) rechtstreeks betrokken is geweest bij de voorbereiding van het Nationaal Burgerberaad Klimaat. XR had een directe lijn met het Orgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) dat verantwoordelijk is voor de organisatie van het beraad. XR heeft de organisatie geïnstrueerd om het beraad in klimaat-alarmistische richting te duwen en kritische geluiden *rücksichtslos* de kop in te drukken.

Deze onthulling kwam kort nadat de deelnemers waren geïnstrueerd om het uitbrengen van het advies over de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober heen te tillen. De organisatoren rekenen kennelijk op een progressief kabinet en denken dat het advies, dat eigenlijk in september had moeten verschijnen, bij zo'n kabinet in meer vruchtbare aarde zal vallen. Het Burgerberaad Klimaat is niet politiek neutraal, niet achter de schermen, maar inmiddels ook niet meer vóór de schermen. Dat de organisatie van het burgerberaad meteen alle vuile was buiten hangt, is geen toeval. Ze weten dat je vuile was buiten hangt als het regent. De hoop is dat tegen de tijd dat het advies uitkomt de storm weer zal zijn gaan liggen.

'Doorgestoken kaart'

Henk Vermeer van BBB verwoordde het gevoel van veel Tweede Kamerleden toen hij bij het bekend worden van de dubieuze rol van XR van 'doorgestoken kaart' sprak. 'Extinction Rebellion voert actie door snelwegen te blokkeren, bedrijven te intimideren en maatschappelijke ontwrichting te organiseren', merkte Vermeer op. 'Wat BBB betreft voldoet deze club zelfs aan de definitie van een terroristische organisatie. Dat juist zij aan de voorkant meeschrijven aan een "burgerberaad" is totaal onacceptabel.'

Al eerder was de organisatie van het burgerberaad in diskrediet geraakt toen plotseling een *fact-check* werd verzonden om onwelgevallige, doch juiste stellingen van een door de deelnemers geraadpleegde deskundige over extreem weer in diskrediet te brengen. De *fact-check* werd gesteund door een tweetal klimaatwetenschappers die er speciaal voor dat doel waren aangetrokken. Zelfs de niet controversiële stelling dat de kosten van het huidige klimaatbeleid de baten overtreffen, moest het bij de organisatie en XR ontgelden.

Dat was echter gerekend buiten hoogleraar klimaateconomie Richard Tol, die ook op een bijeenkomst van het burgerberaad aanwezig was. Tol diende een klacht in tegen de ambtenaren die de deelnemers zouden moeten helpen. Dat zou voor iedere beoordelaar een simpele zaak moeten zijn: als een top-klimaateconoom de juistheid van de gewraakte stelling bevestigt, wie zijn de ambtenaren dan om te proberen met een of andere sofistieke klimaatwetenschapper deze alsnog naar de prullenbak te verwijzen?

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Maar nee, de klacht werd met een kort briefje afgewezen door een ecologische filosoof die als beoordelaar was aangesteld. Deze man was jarenlang directeur van het Wereld Natuur Fonds. Volgens de ecooloog was 'het proces' van de *fact-check* en van de beoordeling van de kritiek daarop zorgvuldig geweest en was er dus niets aan de hand. Over de inhoud geen woord, terwijl de klacht juist over de inhoud ging. Er ligt daarom nu een klacht bij de Ombudsman, die misschien wel naar de inhoud durft te kijken.

De ecologische klachtenbeoordelaar vond het prima dat de organisatie de conclusies van het IPCC verwierp om het klimaatalarmistische narratief van het beraad in stand te kunnen houden, want 'procedureel' zou er correct gehandeld zijn. Dat is je reinste *'cargo cult'*-rechtspraak — rechtvaardig in vorm, maar onrechtvaardig in resultaat. De term werd door de fysicus Richard Feynman gebruikt ter aanduiding van pseudowetenschap die geen geldige kennis oplevert omdat er iets essentieels ontbreekt: integriteit en eerlijkheid. Tegen gebrek aan integriteit is geen enkele wet, regel, procedure of wat dan ook bestand.

Gebrek aan integriteit is ook de ambtenaren van het burgerberaad niet vreemd. Het Woo-verzoek waardoor de directe betrokkenheid van XR aan het licht kwam, werd door de ambtenaren op de lange baan geschoven omdat de indiener zich kritisch over het beraad had uitgelaten. Bij de bespreking van voorgestelde inbreng van een deskundige verwezen de ambtenaren vragen over de legitimiteit van het (advies van het) burgerberaad als 'niet relevant' van de hand.

Persona non grata

De chemicus en wetenschapsjournalist Marcel Crok die door de deelnemers was uitgenodigd maar door de ambtenaren als *persona non grata* werd bestempeld, mocht in een achterafzaaltje voor een klein groepje zijn verhaal afsteken gezet maar werd 'geneutraliseerd' met behulp van een KNMI-man en een frauduleuze *fact-check*. Een misleidende video moest door de organisatie herzien worden. Aan een deelnemer die kritiek had op de concept-aanbevelingen werd gevraagd of hij zijn kritiek samen met een bekende 'klimaatontkenner' had geschreven. Deelnemers die het niet eens waren met de concept-aanbevelingen moesten in een kring gaan staan, zoals vroeger bij WeightWatchers, als je niet voldoende was afgevallen.

De klachtenbeoordelaar zag er ook geen probleem in dat de ambtenaren zich beriepen op niet-wetenschappelijke documenten om hun *fact-check* ten aanzien van de kosten en baten van klimaatbeleid te onderbouwen. Dat de relevante wetenschappelijke studies die het gelijk van Crok aantonen door de organisatie gewoon verzwegen werden, vond de beoordelaar prima. Met zijn goedkeuring mag het klimaatberaad de vloer aanvegen met het toonaangevende werk van de Nobelprijswinnaar William Nordhaus.

Marcel Crok heeft zelf inmiddels ook een klacht ingediend tegen de ambtenaren van het beraad. Het is een omvangrijk stuk dat in detail blootlegt waar de organisatie de mist in is gegaan met de *fact-check*, die uit de hoge hoed werd getoverd toen Crok informatie aandroeg die tegen het gewenste narratief inging. Deze doorwrochte klacht zal zelfs door een ecologische beoordelaar niet zo eenvoudig kunnen

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

worden afgewimpeld als de eerste, veel kortere klacht.

Het is tekenend voor het totale gebrek aan integriteit van de betrokken ambtenaren dat ze de beoordeling van deze tweede klacht aanvankelijk toewezen aan dezelfde beoordelaar die eerder de klacht van Tol afwees. Pas na protest van Crok hebben de ambtenaren toegezegd een andere beoordelaar te zullen aanzoeken. Dan zal de indiener echter wel akkoord moeten gaan met een aanzienlijk uitstel van de behandeling: pas na de zomer zou er iemand naar kunnen kijken.

Dus: óf een klager gaat akkoord met een bevooroordeelde beoordelaar óf zijn klacht wordt op de lange baan geschoven. Terwijl het al maanden duidelijk is dat dit geschil in een klacht zou uitmonden, heeft de ambtenarij nagelaten om de wettelijke vereiste klachtenprocedure behoorlijk in te richten en zal er naar verwachting nog meer *cargo-cult*-rechtspraak volgen. De beschikbare middelen moeten kennelijk allemaal worden ingezet voor nóg meer ambtenaren, deskundigen, *fact-checks* en propagandafilmpjes, want 'klimaat moet'.

Nog maar twee jaar tijd

Een email van XR aan de ambtenaren die het burgerberaad voorbereidden, geeft inzicht in de druk die is uitgeoefend: 'Julie houden te veel rekening met tegenkrachten van ontkenners, een achterhoede van mensen die het vanwege allerlei redenen niet willen weten dat er veranderingen komen.' In de email liegt XR ook nog dat 'wetenschappers het erover eens zijn dat we klimaatverandering moeten stoppen' en dat 'we nog maar twee jaar de tijd hebben'. Die twee jaar zijn overigens inmiddels bijna verstreken.

Kortom, het beraad, dat bedoeld was om burgers een stem te geven, is gekaapt door klimaatactivisten met een transformatie-agenda. Een afgehaakte deelnemer heeft uit de doeken gedaan dat serieuze dialoog steeds heeft ontbroken en dat de organisatie alles continu in een bepaalde richting heeft geduwd. Zonder dat de deelnemers het doorhebben, zijn zij figuranten in een klimaatactivistisch toneelstuk. Ze mogen hoogstens wat bijzinnen en komma's toevoegen in de voorgekookte adviezen van XR en hun ambtenaren.

Het concept komt min of meer letterlijk uit de koker van XR-adept Eva Rovers, auteur van de in 2022 verschenen bestseller *Nu is het aan ons. Oproep tot echte democratie*. Rovers betoogde dat je 'politiek niet te veel aan politici moet overlaten. Daar zijn onze problemen namelijk te complex voor'. Het is nu duidelijk wie ze met 'ons' bedoelt. Daarom is de burger toch beter af met de 'echte politiek' dan met Rovers' 'echte democratie'.

Alles wat er mis is aan het klimaatbeleid, steekt de kop op bij het Burgerberaad Klimaat: privileges voor ngo's, activistische ambtenaren, sofistieke klimaatwetenschappers met een missie en een eindeloze stroom aan propaganda en irrealistische doelstellingen. Het hele proces is door XR, de betrokken ambtenaren, wetenschappers en deskundigen vakkundig in de gewenste richting gemanipuleerd.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Voor XR en de klimaatbeweging was de uitdaging om burgers zonder enige relevante kennis zo ver te krijgen dat ze bereid zijn het kabinet te adviseren over de absurdistische vraag 'hoe het klimaat te verbeteren' en hun medeburgers aan noodzakelijke, maar ongewenste maatregelen te onderwerpen. XR heeft het idee dat 'de politiek faalt' er goed ingeramd bij de deelnemers. In een email die XR bij de voorbereiding aan de organisatie van het beraad stuurde is te lezen dat 'het burgerberaad eerst gaat onderzoeken wat nu eigenlijk het probleem is met het klimaat en waarom de politiek dit niet zelf kan oplossen'. De politiek faalt, dat is de schuld van de kiezers en daarom mag het burgerberaad de burgers het klimaatjuk opleggen — ze krijgen wat hen toekomt.

Klimaatdictatuur

Inderdaad, de deelnemers zijn inmiddels zodanig bewerkt dat ze het als hun morele missie beschouwen om het volk aan 'ambitieuze klimaatmaatregelen' te onderwerpen. Ze hebben het licht gezien, zij zijn de Messias en maken zich er daarom nu vooral zorgen over of het kabinet hun adviezen zal overnemen.

Hoe snel kan het gaan: het Burgerberaad Klimaat effent zo de weg naar de XR-klimaatdictatuur. Dat een groep burgers zich daarvoor zo gemakkelijk leent, is de schuld van Extinction Rebellion en de ambtenaren die de klimaatactivisten hebben gefaciliteerd.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. De groei en bloei van Wynia's Week is te danken aan de donateurs. Doet u al mee? Doneren kan op verschillende manieren. Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Donatiezomer!

Wynia's Week investeert, vernieuwt en rekent op uw steun

Door [Redactie](#) - 5 juli 2025

Geplaats in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#) - [Democratie](#) - [Parlement](#) - [Verkiezingen](#) - [Coronavirus](#) - [Activisme](#) - [Klimaat](#) - [Milieu](#) - [Brief](#) - [Media](#)

Bij *Wynia's Week* is er geen sprake van komkommertijd. Wij slaan geen week over, nemen geen vakantie en blijven ook gedurende de zomer gewoon doorgaan — met drie edities per week, én met nieuwe video's en podcasts.

Intussen bouwen we gestaag verder. Met nieuwe thema's, nieuwe auteurs en nieuwe boeken. Zo hebben we de afgelopen maanden onder meer intensivist en columnist Armand Girbes, journaliste Eva Munnik en defensiespecialist Eric Vrijksen mogen verwelkomen als vaste bijdragers van *Wynia's Week*.

Samen met Uitgeverij Blauwburgwal werken we aan een reeks actuele boeken die na de zomer zullen verschijnen — van zowel vertrouwde als nieuwe stemmen, waaronder Wierd Duk, Maarten van Andel, Arnout Jaspers, Tinie Kardol, Maaïke van Charante, Wouter Roorda, Hans Wansink en Pieter Lakeman. Daarover binnenkort meer!

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Voortbouwen op vertrouwen

Wynia's Week investeert in de toekomst, in het vertrouwen dat onze lezers, kijkers en luisteraars het belang blijven zien van ons eigenzinnige en nuchtere project: onafhankelijke en ongebonden berichtgeving in Nederland, vrij van institutionele druk.

Met deze zomerse boodschap doen we dan ook een beroep op iedereen die *Wynia's Week* een warm hart toedraagt, maar nog geen donateur is geworden. Onze unieke formule garandeert vrije toegang tot alle artikelen, columns, video's en podcasts. Wij doen niet aan betaalmuren. Die open toegang is alleen mogelijk dankzij [de steun van onze donateurs](#).

Hoe kan ik doneren?

Dat kan op verschillende manieren — via een terugkerende bijdrage of een eenmalige donatie, via internetbankieren of via Backme. Klik daarvoor [HIER](#).

Wat is een passend bedrag?

Die vraag krijgen we regelmatig. Uiteraard bepaalt u zelf wat u wilt bijdragen — en of dat maandelijks, per kwartaal of jaarlijks is. Ter indicatie: *Wynia's Week* verschijnt 156 keer per jaar. In dat licht is een bijdrage van €10 per maand, €25 per kwartaal of €150 per jaar heel redelijk. Kleinere of grotere bijdragen zijn vanzelfsprekend ook zeer welkom. Dank u wel!

Is mijn donatie aftrekbaar van de belasting?

Sinds september 2023 zijn donaties aan *Wynia's Week* en aanverwante projecten ook fiscaal aftrekbaar. Dat kan door te geven via [Stichting De Vrije Pers](#), die door de Belastingdienst is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Meer informatie vindt u op [de website van de stichting](#).

Bij voorbaat dank voor uw betrokkenheid en steun.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Door [Bart Jan Spruyt](#) - 5 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#) - [Democratie](#) - [Parlement](#) - [Verkiezingen](#) - [Coronavirus](#) - [Activisme](#) - [Klimaat](#) - [Milieu](#) - [Brief](#) - [Media](#) - [Asiel](#) - [CDA](#) - [NSC](#) - [PVV](#)

De neiging van protestanten om in de politiek voortdurend afslagen naar links te nemen, kreeg deze week een vervolg in de weigering van CDA-leider Henri Bontenbal om strengere asielwetgeving te steunen. Toch werden die wetten aangenomen, vooral dankzij SGP en NSC. Wilders zit in pole position richting de verkiezingen in oktober.

En zo werd de eer toch nog gered, en zetten we op de laatste dag voor het zomerreces toch nog, tamelijk onverwacht, belangrijke stappen naar het 'strengste asielbeleid ooit'. Alhoewel Geert Wilders het liefst de grenzen wil sluiten, alle nieuwe binnenkomers een anti-sharia-verklaring wil laten ondertekenen en de spreidingswet wil intrekken, en dat zijn allemaal zaken die niet doorgaan, kraaide hij deze week toch victorie.

De Tweede Kamer nam in de nacht van donderdag op vrijdag namelijk de twee wetsvoorstellen van oud-minister Marjolein Faber (PVV) aan, die zelfs nog waren aangescherpt door enkele deze week aangenomen amendementen. Links amateuristisch geklungel met het 'pairen' van Kamerleden die liever naar slavernijherdenking Keti Koti gingen dan hun werk te doen, maakte deze onverwachte wending mogelijk. Als gevolg daarvan stemde eenzelfde meerderheid (van 72 tegen 69) ook voor een PVV-voorstel om asielzoekers met een verblijfsvergunning geen voorrang meer te geven bij het toewijzen van sociale huurwoningen.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

CDA naar links getrokken

Het wordt nu dus in Nederland strafbaar om hier illegaal te verblijven (en daarvan is sprake als asielzoekers geen recht op verblijf krijgen, maar zich niet aan de wettelijke plicht houden om naar hun land van herkomst terug te keren) en deze illegalen te helpen (bijvoorbeeld door ze te laten onderduiken), de asielvergunning voor onbepaalde tijd komt te vervallen en tijdelijke vergunningen worden verkort van vijf naar drie jaar, en de mogelijkheden voor gezinshereniging worden beperkt. En er komt een tweestatusstelsel, waarbij het voor mensen uit oorlogsgebieden moeilijker wordt om hier te verblijven dan voor mensen die om hun geloofsovertuiging of politieke opvattingen zijn gevlucht. Rechterlijke dwangsommen in vreemdelingenzaken, die het Rijk jaarlijks tientallen miljoenen kosten, worden geschrapt.

Toen Wilders op X had gemeld dat zijn fractie voor de Asielnoodmaatregelenwet zou gaan stemmen, moesten CDA en NSC positie kiezen. Henri Bontenbal liet daarbij zijn oren opzichtig hangen naar het linkse deel van zijn achterban. Het CDA heeft altijd gepleit voor het strafbaar stellen van illegaliteit, maar Bontenbal heeft zijn partij deze week naar links getrokken door het aangenomen amendement over het strafbaar helpen van illegalen aan te grijpen om te proberen de strengere asielwetgeving te torpederen. Een trend die de protestantse (gereformeerde) wereld al decennia kenmerkt, het [voortdurend nemen van afslagen naar links](#), werd voortgezet. Het strafbaar stellen van iets dat illegaal is, is voor het CDA onoverkomelijker dan het niet oplossen van de asielcrisis, waarover al decennia zonder enig tastbaar resultaat wordt gedelibereerd. De positie van het CDA is van belang, omdat deze partij waarschijnlijk nodig is voor een meerderheid in de Eerste Kamer.

Aan het begin van deze week schreef de Raad van Kerken een brief aan alle fractievoorzitters in de Tweede Kamer en aan de leden van de Vaste Kamercommissie voor Asiel & Migratie. De Raad sprak zich daarin uit tegen de 'verharding' van het asielbeleid, waarvan de vluchtelingen het eerst slachtoffer zullen worden, want zij dreigen nu de zondebok te worden in de debatten over migratie, woningnood, klimaat, zorg en onderwijs. In het verlengde daarvan luidden vijftien Amsterdamse organisaties, gelieerd aan kerken, donderdagmiddag om 12 uur letterlijk de noodklok. En een consortium aan organisaties plaatste een advertentie in *NRC* en het *Nederlands Dagblad* tegen de voorgenomen plannen.

Kijk, dat zijn sentimenten die Bontenbals CDA van zichzelf niet mag negeren. Bontenbal stelde het zo voor alsof alle vrijwilligers en mensen van het Leger des Heils die illegalen een kop soep geven, nu het gevaar lopen in de gevangenis te belanden. Maar dat bleek niet meer dan een gemakkelijke uitvlucht, door Bontenbal moeizaam zwetend verdedigd in een uitzending van [Nieuwsuur](#), zich beroepend op 'zachte krachten'. In de wet gaat het om derden die zich 'welbewust en opzettelijk inspannen om illegalen te onttrekken aan het gezag en hun terugkeer naar het land van herkomst verhinderen'. De strafbaarstelling ziet dus nadrukkelijk niet op humanitaire hulp of betoning van medemenselijkheid. Dat was ook precies de reden waarom de SGP, anders dan CDA en ChristenUnie, wel voor de strafbaarstelling stemde. Met een verwijzing ook naar artikel 48 van het Wetboek van Strafrecht, dat over medeplichtigheid aan een strafbaar feit handelt.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Paniek bij NSC en SGP

Met het wegvallen van de steun van het CDA dreigde een patstelling van 75 tegen 75 Kamerleden, waarmee de wetten niet zouden zijn aangenomen. De bal lag toen bij NSC. Woordvoerder Diederik Boomsma deed donderdagochtend een ultieme poging zijn fractie ervan te overtuigen dat zij voor de wetsvoorstellen moest stemmen: er moesten nu grenzen worden gesteld aan de uit de hand gelopen instroom van migranten, al was het maar om iets van vertrouwen in de politiek te herstellen. Het migratiesaldo in de eerste vijf maanden van dit jaar bedraagt 43.300; in 2024 was dat saldo 41,500. [Zoals bekend](#) wil 80 procent van de bevolking (en 90 procent van de achterban van het CDA) dat dit probleem nu eens wordt aangepakt.

Toch begonnen ook de SGP en NSC zelf in de loop van donderdag te wiebelen. Het kon toch niet de bedoeling zijn van het aangenomen amendement over de strafbaarstelling van illegaliteit dat ook mensen die illegalen helpen met 'een kom soep, een stuk brood, een stoel of een bed' het gevaar gaan lopen in de gevangenis te belanden! Diederik Boomsma stelde de vraag via spoedvragen aan minister David van Weel (VVD, Justitie en Asiel), en die antwoordde per kerende post dat de vervolging van hulpverleners (vrijwilligers in kerken of van het Leger des Heils) geen prioriteit zou hebben, maar in theorie mogelijk was: de wet is de wet. Paniek bij SGP en NSC, tot Diederik van Dijk (SGP) een list bedacht: via aanvullende vragen aan Van Weel komt er een spoedadvies van de Raad van State over het PVV-amendement en zal het deel van de Asielnoodmaatregelenwet dat over strafbare illegaliteit gaat, inclusief de vraag wat dit voor hulpverleners betekent (artikel 47 van het Wetboek van Strafrecht), pas na een debat tussen Kamer en kabinet worden ingevoerd. Daarmee was de weg voor NSC en SGP vrij om het rechtse blok van PVV, VVD, BBB, FvD en JA21 te steunen en de twee wetten van Faber aangenomen te krijgen.

Kaarten lijken geschud

Het debat en de stemmingen over de twee asielwetten waren natuurlijk onderdeel van de verkiezingscampagne. GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans vergaloppeerde zich nadrukkelijk door Diederik Boomsma schreeuwend een 'huichelaar' te noemen en de vraag te stellen of hij al bij de PVV had gesolliciteerd. Het is nu zomerreces, begin september keert de Kamer terug, om een paar weken later het verkiezingsreces in te luiden vanwege de verkiezingen op woensdag 29 oktober.

De kaarten lijken wel zo'n beetje geschud. Het CDA distantieert zich nadrukkelijk van het rechtse deel van de Kamer, en weet welke electorale risico's het hiermee neemt, maar kan zo aanschuiven bij een coalitie met partijen als GroenLinks-PvdA, ChristenUnie en D66. Op rechts wordt het ingewikkeld. Het sentiment onder de bevolking en het politieke succes van de afgelopen week maken dat Wilders' PVV vanuit *pole position* aan de race naar de verkiezingen begint. Maar partijen als VVD en CDA hebben hem als coalitiepartner uitgesloten. Daarom kan hij alleen nog aansluiting zoeken bij partijen als BBB, JA21, FvD en de SGP. Vertrekkend vanaf de eerste positie achter de startstreep kan de PVV dus alsnog in de grindbak belanden.

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. De groei en bloei van Wynia's Week is te danken aan de donateurs. Doet u al mee? Doneren kan op verschillende manieren. Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!

Door [Arnout Jaspers](#) - 5 juli 2025

Geplaatst in [Bureaucratie](#) - [Maakbaarheid](#) - [Overheid](#) - [D66](#) - [PVV](#) - [Demografie](#) - [Immigratie](#) - [AmericanDream](#) - [BigBeautifulBill](#) - [Donald Trump](#) - [Verenigde Staten](#) - [Democratie](#) - [Parlement](#) - [Verkiezingen](#) - [Coronavirus](#) - [Activisme](#) - [Klimaat](#) - [Milieu](#) - [Brief](#) - [Media](#) - [Asiel](#) - [CDA](#) - [NSC](#) - [PVV](#) - [Klimaat](#) - [Milieu](#) - [Stikstof](#)

Geachte minister Wiersma, respect dat u het nog steeds volhoudt, en althans naar buiten toe nog steeds vol goede moed lijkt te zijn dat dit kabinet echt iets klaar kan spelen in het stikstofgekkenhuis waar Nederland nog net zo diep in verdwaald is als bij uw aantreden. U ziet de weg naar buiten wel, en velen met u zien die ook, de deuren zitten ook niet op slot, maar u moet de hele politieke patiëntenpopulatie mee naar buiten zien te krijgen.

Met wat daar allemaal aan wanen, OCD, smet- en pleinvrees en narcistische krenkingswoede heerst, is dat een bijna onmogelijke opgave. En hoe moet u in 's hemelsnaam de masochisten in beweging krijgen die zich in het buitenpaviljoen in een zelf-aangesnoerd stikstofdwangbuis zitten te verbeelden dat ze de Nederlandse natuur aan het redden zijn? Loopt bij u trouwens nog altijd die anorexiapatiënt rond die zich de geneesheer-directeur waant en al het personeel met procedures en processen dreigt omdat ze hem voortdurend tegenwerken?

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Schijn ophouden

U strijdt een bijna hopeloze strijd, net als Randle McMurphy (Jack Nickolson) in *One Flew Over the Cuckoo's Nest*. Wist u trouwens dat uw voorganger, Christianne van der Wal, een sprekende gelijkenis vertoont met de onverbiddelijke hoofdzuster Ratchet (Louise Fletcher) in die film?

Wat kunnen we anders doen, dan iedere dag weer op de werkvloer van het gekkenhuis de schijn ophouden dat dit de normale wereld is, waar ratio, internationaal peer-reviewde wetenschap en nuchtere belangenafwegingen de boventoon voeren?

Ik heb wel een oprecht en dringend advies voor u, ook al bent u demissionair (dat zijn Nederlandse bewindslieden namelijk meestal, en het is niet uitgesloten dat u er een tweede termijn in een nieuw kabinet aan vastplakt): *bestel geen rapporten*. Deze week kwam er weer eentje los van SEO en CE Delft, door uw voorgangers op Landbouw en Economische zaken besteld. Dit rapport zegt dat stikstof, dus met name de landbouw, tientallen miljarden euro's schade per jaar veroorzaakt. Over dat rapport zometeen meer.

Zeker, u heeft behoefte aan deskundig advies; u kunt niet alles zelf weten en doorspitten, maar daarvoor moet u een of meer eigen adviseurs aantrekken. Dat zijn dus niet de topambtenaren van het ministerie van LNV die u, samen met alle lijken in de kast, cadeau kreeg van uw voorganger. Gun uw oor bijvoorbeeld aan Arthur Petersen, de enige van alle 'onafhankelijke' deskundigen die niet wegdook voor de conclusie dat een rekenkundige [ondergrens van 1 mol wetenschappelijk verantwoord is](#).

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

Kijk ook eens rond in het buitenland. Dat is zeer ongebruikelijk in de nationale stikstofcultus, waar eigen natuurwetten schijnen te gelden die buitenlanders niet begrijpen, maar het kan toch voor een frisse blik zorgen. Vraag eens aan een Duitse stikstofprofessor waarom de ondergrens voor vergunningsvrijstelling daar 20 mol is - 4000 keer zo hoog als de 0,005 mol nu in Nederland - terwijl de stikstofdruk in heel Noordwest-Duitsland minstens zo hoog is als hier.

Rapporten van zulke 'onafhankelijke' bureaus en universitaire afdelingen zijn altijd consensusdocumenten. Die floreren in een adviseecosysteem dat altijd precies weet uit welke hoek de wind waait en waar de vervolgoopdrachten vandaan moeten komen. En let wel: toen zat het kabinet-Rutte IV er nog.

Hak knopen door

U denkt toch niet dat Elon Musk eerst om een rapport van een 'onafhankelijke' NASA-commissie gevraagd heeft alvorens zijn plannen voor Starship te ontvouwen? Natuurlijk heeft hij naar zijn ingenieurs geluisterd, maar dat zijn wel ingenieurs die hij zelf heeft uitgekozen, en daarna kwam er geen inspraakronde over de plannen bij zijn bedrijf SpaceX.

Zo'n rapport als uw voorgangers besteld hebben, is weer koren op de molen van BBB-haters, stikstoffundamentalisten en stilletjes saboterende ambtenaren. Waarom zou u zich dat aandoen? Overleg met uw eigen adviseurs, hak knopen door en presenteer een wetsvoorstel.

Dit rapport zelf is weliswaar niet openbaar, maar invaller-minister van Economische Zaken Vincent Karremans stuurde een uitgebreide brief met conclusies naar de Tweede Kamer. Weet u of de jurist Karremans, die twee weken geleden nog staatssecretaris van Jeugd en Sport was, iets van stikstof begrijpt? Naar alle waarschijnlijkheid niet, dus die brief zal wel volledig autonoom door zijn ambtenaren geschreven zijn. Kenmerkend citaat: 'Het onderzoek van SEO en CE Delft laat zien dat de schade van stikstofemissies in Nederland fors is. De economie blijkt weerbaar te zijn, maar de risico's voor de lange termijn worden groter naarmate het langer duurt voor er een definitieve oplossing is gevonden.'

In de hele brief ontbreekt elke aanduiding, dat het niet de stikstofemissies zelf zijn, maar het stikstofbeleid met zijn krankzinnig rigide regelgeving dat hier de economische schade veroorzaakt. Ook wordt de indruk gewekt, dat alleen een 'definitieve oplossing' soelaas kan bieden, dus niet een pragmatische tussenoplossing die de stikstofwaan al voor een flink deel zou genezen, namelijk de rekenkundige ondergrens van 1 mol.

De brief lijkt op maat gemaakt voor politici om hier gretig op in te haken met opportunistische verwijten aan u, minister Wiersma en aan BBB, dat er nog steeds niets gedaan is aan de stikstofemissies die onze economie, natuur en gezondheid verwoesten. Zelfs de VVD doet hier aan mee. Want verkiezingstijd.

Wat die twee laatstgenoemde categorieën betreft: de Kamerbrief geeft geen details over hoe die

CO2-heffing kan wel, maar doe het dan zo

schade aan natuur en gezondheid berekend is, maar ik kan u wel een schets geven, op basis van gelijksoortige onderzoeken. Om maximale schade te berekenen, moet je de huidige toestand vergelijken met een ideale 'counterfactual', namelijk een paradijselijk Nederland dat nooit bestaan heeft en ook niet kan bestaan.

Zinloos en misleidend

Neem bijvoorbeeld ammoniak in de lucht: die concentratie zit in Nederland onder de Europese gezondheidsnorm, maar puur in theorie kun je uitrekenen wat de schade is van die ammoniak vergeleken met nul ammoniak in de lucht, en dan het aandeel van de landbouw in de totale ammoniakuitstoot daaraan toerekenen.

TV-programma *Pointer* deed een half jaar geleden ook al zo'n onderzoek, met als uitkomst dat stikstof uit de landbouw jaarlijks 7 miljard euro schade veroorzaakt. Voor zulke luchtfietserij zijn tegenwoordig namelijk [gebruiksvriendelijke softwarepakketten beschikbaar](#).

Maar wat kost het, als toch al oude, zieke mensen een paar maanden eerder overlijden? Dat wordt in zulke modellen aangeslagen voor ongeveer een ton per verloren levensjaar, zodat je over de hele bevolking al gauw op ettelijke miljarden per jaar uitkomt. Maar die miljarden worden door niemand betaald, het is ook geen verlies dat iemand of de staat lijdt, het is slechts de virtuele meerwaarde van een virtueel Nederland met nul luchtverontreiniging. Daarin zouden mensen volgens het RIVM gemiddeld acht maanden langer leven. We zouden dus niet, zoals nu, gemiddeld 80 jaar oud worden, maar 80 jaar en 8 maanden. Als je naar echte kosten kijkt, spaart ammoniakuitstoot de staat geld uit, omdat oude, zieke mensen heel veel zorg consumeren. Niet dat dit een geldig argument is om dan het milieu maar te laten verslonzen; het tekent slechts hoe zinloos en misleidend zulke berekeningen zijn.

Aangescherpt advies: stop niet alleen met rapporten bestellen, stop ook met ze te lezen.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. De groei en bloei van Wynia's Week is te danken aan de donateurs. Doet u al mee? Doneren kan op verschillende manieren. Kijk [HIER](#). Hartelijk dank!